

Prvine znanstvene fantastike v noveli *Jona* Branka Gradišnika*

Primerjava Jonove knjige¹ in Gradišnikove novele²

Jona je bil svetopisemski prerok iz osmega stoletja pred našim štetjem. Njegova knjiga je med knjigami prerokov nekaj posebnega. Ni namreč zbirka prerokovih (Jonovih) besed, temveč je poučna in zabavna zgodba. Napisana je bila okrog leta 400 pred Kristusom.³

Jonova zgodba je naslednja. Jahve je Jona poslal v grešno mesto Ninive, da bi oznanjal sodbo. Ninivljani so bili sovražniki Izraela, zato Jona ni ubogal. Vedel je namreč, da je Jahve dober in usmiljen bog in da bo Ninivljanom prizanesel, če se bodo spokorili. Jona pri njihovi rešitvi ni hotel sodelovati, ker je sovražnikom svojega naroda želel smrt. Zato je pobegnil z ladjo. Bog pa je poslal vihar na morje in ladja je bila v nevarnosti, da se potopi. Mornarji so vrgli Jona v morje, da bi pomirili božjo jezo in se rešili. Vihar je res potihnil, Jona pa je požrla velika riba. V tej nadlogi se je Jona spomnil na Boga. Molil je k njemu in mu obljubil, da bo izpolnil vse naloge, če ga reši. Po treh dneh je riba vrgla Jona na kopno. Držal je svojo obljubo; šel je v Ninive in oznanjal sodbo. Ninivljani so se spokorili, oblekli so se v raševino in se postili. Zato se jih je Bog res usmilil in svoje grožnje ni izvršil. Jona je bil zaradi tega tako nesrečen, da si je želel umreti. Jahve pa mu je pojasnil, da je milostljiv in usmiljen tudi do poganov, ne le do izvoljenega ljudstva, s katerim je sklenil zavezo.

Zgodba Gradišnikovega Jona se začne s prebujanjem iz teme, iz nič. Lučke njegovega razuma so se prižgale počasi, kot bi se prebujal iz globoke nezvesti. Najprej je občutil samo mir in temo, takoj zatem pa mu je seglo v misel, da se mora nečesa spomniti in daje to zelo pomembno. To vprašanje je ostalo nepojasnjeno, pojavilo pa se je veliko novih: kdo je, kakšen je, ali ima telo, kakšen je čas... Polagoma se je spomnil svojega prejšnjega življenja, a bolj ko ga je spoznaval, bolj ga je želel pozabiti. Bil je namreč vojak, spominjal se je nasilja in neštetihi smrti. V njegovem času je vojna divjala po vsem osončju in Jona je kot mlad vojak podpisal, da ga smejo poslati v časovno vojno, spreminjat zgodovino. Vedel je, daje v novem življenju na posebnem odposlanstvu, ni pa se mogel spomniti, kdo ga je poslal in čemu. Na lepem so mu začeli stiskati telo — šele v bolečini se gaje v celoti zavedel — krči in začelo se je rojstvo. Jona je bil otrok, ki je zdaj prihajal na svet. Ko se je rodil, je slišal nemščino, videl moža z brki, koledar na steni, potem pa gaje zagnila pozaba in iz spomina mu je ušlo vse, do česar se je dokopal v dolgih mesecih osamljenosti. Dojenček je zajokal.

* Novela Jona je izšla v prvi zbirki Gradišnikove kratke proze Čas leta 1977. Beseda Jona se pojavi samo v naslovu in nas spomni na svetopisemskega preroka Jona, zato sem Jonovo knjigo upoštevala pri interpretaciji novele.

¹ Prerok Jona, *Sveto pismo stare in nove zaveze* (Ljubljana: Britanska biblična družba, 1989; dalje: Sveto pismo), str. 862-863.

² Branka Gradišnik, *Jona, Čas* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1977), str. 47.

³ *Biblični leksikon* (Celje: Mohorjeva družba, 1984; dalje: Biblični leksikon), str. 362.

RAZPRAVE IN ČLANKI

Kdo je Gradišnikov Jona? Ko se jerodil, je slišal prerokovati zdravnika, češ da bo minister. Zdravnik je govoril v nemščini, jeziku, ki je v Jonovem prejšnjem življenju veljal za izumrlega. Datum na koledarju je kazal 20. april 1889 — to je dan Hitlerjevega rojstva. Jona je torej Adolf Hitler.

Oba Jona, preroka in vojaka, družijo podobna usoda. Oba sta bila na posebnem odposlanstvu, oba sta imela dve življenji (Bog je dal preroku še eno življenje, ko ga je rešil iz ribjega trebuha), oba sta bila nacionalista, Jona prerok židovski, Jona vojak pa nemški.

Oba Jona - en mož

Nekatera znamenja kažejo, da si Jona nista samo podobna, ampak da sta en mož, ki sizifovsko doživlja vedno isto usodo.

Nato opozarjajo spomini in razmišljanja Gradišnikovega Jona. Ko je razmišljal, kaj pomeni drhtenje in mehka temina, ki ju je edina čutil iz zunanjega sveta, mu je prišla na misel primerjava, da je tako kot v trebuhu neznanske živali. Zelo nenevadno je, da človek pomisli na kaj takega, ker običajno nismo pojedeni in ne razmišljamo o tem, kako je v živalskih trebuih. Jona pa je imel to izkušnjo, čeprav pred približno 2700 leti.

Jona se je spominjal tudi ljudi, ki so v brezglavem strahu bežali pred nečim, česar on ni mogel videti. Ta spomin bi lahko bil iz prihodnosti — iz njegovega vojaškega življenja, ali pa iz preteklosti, iz preroških dni. Takrat je oznanjal sodbo, torej je moral imeti jasno predstavo o katastrofah, ki so si jih ljudje takrat razlagali kot posledico božje jeze.

Tik pred rojstvom paje Jona doživel razsvetljenje. Pred seboj je videl ves svet. Svet je bil bolečina. Vojna je bila po vsem osončju. Ljudje so umirali v vseh različicah, vsak je preživel tisočero smrti. Ni bil samo en svet, ki je doživljal grozo, bilo jih je nešteto.

Vojna je trajala ves čas. Atlantida je nešteto krat propadla, nešteto krat zrasla iz moija. Dinozavri so spet teptali zemeljsko obličje. Ognjeniki, Hanibal, ki zavzame Rim. Robespierre, ki vedno znova giljotinira Dantona. Kolumb odkrije Ameriko, kdaj drugič ga kralj zavrne ali pa se njegova ladja potopi sredi Atlantika, navrtana od neznane roke... Svet se je nenehno oblikoval... In kaj bo spremenil on? Kam gre? V kateri čas, na katero izmed možnih Zemelj? Kakšen je ukaz, zapisan v njegovo DNA? (str. 47)

Zemelj je torej nešteto, zgodovina se ponavlja in vsakdo doživlja svojo usodo nešteto krat. Tako tudi Jona. V osnovnih črtah je njegova usoda vedno enaka, različne so samo zgodovinske okoliščine.

Drugačen pogled na nacizem

Jona prerok v svojem "prvem življenju" (preden ga je požrla riba) ni hotel rešiti smrti sovražnikov svojega naroda. Kaj natanko je počel Jona vojak v svojem prejšnjem življenju, ni jasno. Spominjal se je nasilja, posilstev, mučenja. Prav tako nam ni znan širši kontekst vojne. Vemo samo, da sta se nasprotni sili bojevali na smrt, dokler bi ne bila ena izmed njiju dokončno poražena.

Povezavo med prerokovim in vojakovim prvim življenjem lahko najdemo tako, da sklepamo na podlagi njunih drugih življenj. V drugem življenju je prerok postal na neki način Ninivljan, namreč njihov dobrotnik in rešitelj. Vojak pa je v drugem življenju postal Nemec. Oboji, Asirci in Nemci, so Žide ogrožali. Asirci so si v Jonovem času za približno dvesto let podjarmili Izrael in druga kraljestva v Siriji in Palestini. Plenili so domove in mesta, nepokorne ljudi pa vodili v sužnost. Židje so si to nesrečo — tako kakor vse druge — razlagali kot božjo kazen za svoje grehe, kot kazen za odmik od prave vere in izpolnjevanja zaveze. Asirce so imeli za božji bič, ki je kaznoval izvoljeno ljudstvo, ker je zašlo s prave poti⁴. Podoben odnos so imeli Židje do nacizma v drugi svetovni vojni in tudi zato so tako vdano odhajali v smrt.

Bog je torej uporabljal druge narode, da je svoje ljudstvo s kaznijo preusmeril in spet približal svojemu načrtu. Asirce in Nemce pa je kasneje, ko je bil njegov načrt dosežen, hudo kaznoval za

⁴ Alan Millard, Asirska grožnja, v: *Svetopisemski vodnik* (Koper: Ognjišče, 1984; dalje: Svetopisemski vodnik), str. 395.

RAZPRAVE IN ČLANKI

njihovo okrutnost. Asirce so napadli Babilonci, jih pregnali z zasedenih ozemelj, Ninive pa do tal razdrli. Kdaj kasneje bomo izvedeli, kaj se bo zgodilo z Nemci — vojak se je spominjal, daje v njegovem prejšnjem življenju nemščina veljala za izumrli jezik (to je bilo v tretjem tisočletju). Lahko si predstavljamo, daje to veljalo tudi za nemški narod, ker se zdi nemogoče, da bi se tako velik narod ohranil, jezik pa kar opustil ali ga zamenjal z drugim. Bog bo torej kaznoval tudi Nemce.

Zdaj se lahko vprašamo, zakaj je Gradišnik posla svojega Jona v preteklost. Morda je odgovor ta, daje hotel ponoviti prerokovo zgodbo in dogajanje ob njej v celoti. Pomembna stvar v prerokovi zgodbi je bila, da so bili Asirci za svojo okrutnost kaznovani, čeprav šele po prerokovi smrti. Jona vojak se iz prihodnosti spominja, da se je Nemcem godilo enako, vsaj namig je takšen. To dogajanje je Gradišnik lahko postavil samo v prihodnost.

Zakaj ni postavil v prihodnost celotnega dogajanja? Zato, daje lahko preroka Jona primerjal s Hitlerjem. Bralec, ki na koncu novele razvozla uganko, kdo je novorojenček, ki "bo še za ministra", dobi s tem informacijo, ki obarva novelo čisto drugače. To ni več nekoliko eksotično besedilo o reinkarnaciji, o hkratnem obstajanju vzporednih svetov in o času, ki ne teče vedno "od prej k zdaj", kakor je upal Jona. Če poznamo ozadje, novela vse te pomene ohrani, hkrati pa jih naveže na konkretne zgodovinske okoliščine, osebe in dogodke. Ti so s tem interpretirani drugače, kot smo o njih vajeni razmišljati Evropejci. Novela gleda nanje s časovne razdalje, s stališča večnosti — enako blizu ji je daljna preteklost, prihodnost in sedanjost. Temu je dodana še ideja o reinkarnaciji in teorija o vzporednih svetovih — to je za bralca, ki je vaje pozitivističnih miselnih vzorcev, zelo nenavadno.

Nauk o reinkarnaciji pravi, da človekova duša ni odvisna od življenja fizičnega telesa in se lahko po njegovi smrti naseli v drugo telo. Ko fizično telo umre, se duša od njega odtegne in iz sveta grobe materije preide v svet luči. Tu se spet zave svoje prave narave — med inkarnacijo jo namreč zakriva tančica neznanja, zato ne pozna svoje prave narave. V svetu luči duša premisli o izkušnjah iz preteklega življenja in po potrebi načrtuje novo inkarnacijo. V zarodek se spusti, ko je ta star približno štiri mesece.⁵ To je zelo poenostavljen izveček nauka o reinkarnaciji, ki brez širšega filozofskega konteksta morda zveni nesmiselno, vendar bo zadostoval za naše potrebe, za primerjavo z novelo.

V Gradišnikovi noveli poteka reinkarnacija drugače. Po vojakovi smrti se njegova duša zavedela šele, ko se je znašla v novem telesu. Prej je bila kot nezavestna. Kaže, da za dejavno življenje nujno potrebuje fizično telo. Šele v telesu je bivši vojak začel razmišljati o sebi, o svojem prejšnjem življenju, na novo si je ustvaril moralno, spoznal je celo, kaj je prav in kaj ne. Vedel je, da mu ta moč razsojanja ne bo ostala, in zaskrbljen se je spraševal, komu je poslan in s kakšno nalogo. Pozabljenje ga je zajelo po rojstvu.

Faze reinkarnacije so v noveli ohranjene. Razlika je le ta, daje tu življenje duše vezano na fizično telo. Posledica tega je, da duša svojega življenja ne načrtuje sama — po nauku o reinkarnaciji se namreč odloči, če in kdaj se bo inkarnirala, ter si izbere tudi okoliščine svojega prihodnjega življenja (tako da si izbere ustrezen zarodek). Gradišnik je v noveli to prikrojil po svoje, ker Jonova duša ni bila svobodna, vodili so jo drugi. Jona je kot vojak podpisal, da ga lahko pošljejo v časovno vojno, in tako so ga poslali v neki drug čas in prostor, ne da bi sam kaj vplival na to.

To se sklada s prerokovo zgodbo. Prerok je dobil nalogo od Boga in bi jo moral izpolniti ne glede na svojo voljo. Ko se je uprl, je bil kaznovan in rešen šele, ko je bil spet pripravljen ubogati. Niti prerok niti vojak torej nista bila svobodna, oba sta sledila naročilu. Zato je Gradišnik Jonov o dušo poslal takoj v telo, tako daje jasno, da med inkarnacijama ni imela svojega življenja in ni odločala sama o svoji prihodnji utelesitvi.

Stara zaveza ni poznala ideje o reinkarnaciji. Ko govorim o tem, daje Bog dal preroku še eno življenje, ko ga je rešil iz ribjega trebuha, tega ne smemo razumeti kot prisposobo zareinkarnacijo.

⁵ Primož Škobeme, Luč prastare modrosti, *Skripta za slušatelje prvega letnika Duhovne Univerze* (Ljubljana: Center duhovno kulturo, 1991), str. 114-120.

RAZPRAVE IN ČLANKI

Stara zaveza ni poznala dualizma med telesom in dušo, smrt in vstajenje sta zajemala celega človeka.⁶

Prvine znanstvene fantastike

Motivi znanstvene fantastike v noveli so: vesoljski poleti, potovanje skozi čas in vojna v vesolju.

Vesoljsko potovanje je prvi Jonov spomin na prejšnje življenje:

Nekaj se je sprožilo. Vzorci so izginili in pred sabo je zagledal podobo, ki ni mogla biti drugega kot spomin — čm prostor, neskončno tih in posejan s svetlimi točkami. Zanje je takoj vedel, da so zvezde, in iz njihovega položaja je spoznal, kje je; videl je sosesko Aldebarana, Betelgeze in Oriona, videl je tranzit Jupitrovih lun in sebe, kako plava po tej temoti, obsijan od sonca, privezan na ladjo kot s popkovino, in hkrati je vedel, da je mrtev. (str. 43)

Poletov v vesolje se je spominjal tudi kasneje in niso se mu zdeli nič posebnega:

Začel si je ustvajati moralo. Z natančnostjo, kolikor je premogla njegova tolikokrat ustavljena pamet, se je odločal za eno proti drugemu ... vse od začetka... mačka ... sosed... palica ... beg iz mesta ... materin obraz ... mučenje v kleti (je bilo mogoče, da so to pravi spomini, daje on tisti, ki pošilja elektriko skozi ude te prikazni?) ... vesolje ... objem ... še en objem ... objemi z raznimi ženskami, majhni poleti v vesolje, majhne smrti... posilstvo... ogenj. (str. 45)

Jona je osupnilo samo nasilje, ki gaje povzročal v svojem prejšnjem življenju. Pri vesoljskih poletih se ni ustavil, to pomeni, da se mu ne zdijo nič posebnega. Takšen odnos do vesoljskih poletov je običajen samo v znanstveni fantastiki.

Drugi motiv znanstvene fantastike v noveli je potovanje skozi čas, tretji pa "vojna zvezd". Oba sta samo omenjena:

Kdo je bil? Mrtev vojak, poslan v čas. Plulje proti njegovemu toku, toku, ki je bil preobčutljiv, da bi ga smelo vznemiriti kaj večjega od drobne molekule. Krči so postajali čedalje hujši. Nestabilnost časa. Zdaj je bil dan, potem spet noč. Stal je med življenjem in smrtjo, na ozkem pragu, in mahoma videl vse pred sabo: svet je bil vojna. In tista klet in nešteta posilstva in ogenj. Vse je bilo bolečina. Zgodovina je bila vojna, ki je segala tako v prostor kot v čas. Dve nasprotni sili sta se bojevali na smrt, dokler bi ne bila ena izmed njiju dokončno poražena. Vojna se je v njegovem pasu raztezala po vsem Osončju; zdaj se je spominjal krajev, po katerih je sejal smrt. Kdaj je zadelo njega? Ni vedel; konec je moral biti nepričakovan; spominjal pa se je časa, ko je kot mladenič stopil v vojsko in podpisal, da ga lahko pošljejo tudi v časovno vojno ... Spreminjat zgodovino ... Spodkopavat sovražnika v preteklosti... (str. 46-47)

Dva načina branja novele

Novelo lahko beremo na dva načina. Od tega, na kateri način jo beremo, je odvisno, kolikšno težo imajo znanstvenofantastične prvine. Lahko je beremo kot zaprto besedilo in ne upoštevamo drugih besedil in informacij, na katere namiguje novela (z naslovom, datumom Jonovega rojstva in podobno). Če pa namige in širši kontekst upoštevamo, dobimo s tem toliko novih informacij, da novelo beremo in razumemo čisto drugače.

O dveh načinih branja govorim zato, ker so namigi na druga besedila in zgodovinske okoliščine skopi in bralcu niso očitni na prvi pogled. Velika verjetnost je, da običajni bralec, ki enkrat prebere besedilo in se ne ustavlja dolgo pri njem, teh namigov ne razbere. Na primer, edini znak, ki kaže na Hitlerja, je datum Jonovega rojstva. Le malo verjetno je, da bo bralec to povezal, ker Hitlerjev rojstni dan ni splošno znan. Vednost, daje glavna oseba v noveli Hitler, paje za branje odločilna, ker je to izredno močna informacija.

Najmočnejših podatkov torej v noveli ni. Poiskati jih moramo drugje, poti do njih pa so zabrisane. Zato je realno govoriti o različnih branjih. Temu v prid govori tudi to, da noben od recenzentov zbirke Čas ni opazil skritih pomenov. Res je, da se niso posvečali interpretaciji posameznih besedil,

⁶ Biblični leksikon (geslo duša), str. 259.

RAZPRAVE IN ČLANKI

pač pa so predstavljali zbirko. Novelo Jona so omenjali samo z nekaj stavki. Aravno to kaže, da so jo brali tako kot večina bralcev. Denis Poniž pravi, da sta se v Joni srečala dva svetova in dva časa v eni osebi;⁷ Tomo Rebolj pa, da je to novela o reinkarnaciji.⁸ Samo Metka Kordigelje v doktorski disertaciji omenila, da je datum Jonovega rojstva Hitlerjev rojstni dan.⁹

Pri obeh načinih branja je novela izredno zanimiva. Preseneča z nenavadno temo, s stališči, ki jih nismo vajeni, in s posebnim načinom pripovedovanja.

Prvi način branja

Prvi način je, da pri branju novele ne upoštevamo drugih besedil in zgodovinskih okoliščin, na katere novela namiguje. Pri takem branju so znanstvenofantastične prvine edine konkretne informacije o literarni osebi.

Jona se je iz svojega prejšnjega življenja spominjal vesoljskega poleta, vojne v osončju in možnosti potovanja skozi čas. Vse to je v noveli, kot smo videli, samo omenjeno. Ne vemo, kakšna je bila vojna, zakaj je prišlo do nje, kdo se je boril in kako. Tudi ne vemo, kako je Jona potoval skozi čas. Vemo samo, da se je v preteklost rodil; kako je to potekalo in kaj se je dogajalo od njegove smrti v prejšnjem življenju do rojstva v novem času, pa novela ne pove. Nikjer ne beremo o kakih časovnih strojih, gravitacijskih vrtincih in podobno, o čemer bi se razpisala trivialna znanstvena fantastika.

Težišče novele je izrazito na Jonovem razmišljanju in doživljanju novega položaja. Če bi bilo to vse, kar bi hotel Gradišnik povedati, ne bi bilo potrebno ozadje, informacije o Jonovem prejšnjem življenju bi bile odveč. Pri površinskem načinu branja delujejo znanstvenofantastične prvine kot zanimivo st, kot po sebi sklop pomenov, ki je prvemu dodan, ni pa nujno potreben. Pri takem branju bi se vse bistvene sestavine novele ohranile, če bi Jona prišel iz preteklosti ali pa iz prihodnosti brez znanstvenofantastičnih okrasov — brez vesoljskih poletov, potovanja skozi čas in vojne v osončju. Znanstvenofantastične prvine so s tega vidika res samo dodatek, ki novelo popestri z nasprotjem med staro idejo o reinkarnaciji, ki je običajno povezana z vzhodnimi religijami in filozofijami, in med stehinirano in robotizirano znanstvenofantastično prihodnostjo.

Drugi način branja

Mi smo brali novelo drugače—upoštevali smo namige na druga besedila in zgodovinske okoliščine. Ugotovili smo, da je Gradišnik Jona pripeljal iz prihodnosti zato, ker je hotel ohraniti celotno konstelacijo prerokove zgodbe. Tudi kaznovanje naroda, ki je služil za "božji bič".

Prihodnost je torej potrebna zaradi zgodbe. Podobna pa mora biti razmeram v Izraelu v osmem stoletju pred Kristusom. Potreben je boj za prevlado, in Gradišnik se je odločil za drastično varianto — za vojno v osončju. V primerjavi z asirsko okupacijo je to močno stopnjevano: Asirci kot okupatorji namreč niso bili okrutni. V mestih, ki se jim niso upirala, so samo pobirali davek, ljudi pa so pustili na miru. Nasilni so bili do upornih mest.¹⁰ Velika razlikaja med takim nasiljem in med vojno zvezd v Gradišnikovi noveli. Takih razlik najdemo v noveli več. Tendencia je, da se stvari dogajajo po istem vzorcu, so pa čedalje hujše.

To vidimo tudi, če primerjamo dejanje preroka Jona in Hitlerja. Prerok je svojemu ljudstvu škodil pasivno. Njegova krivdaja bila ta, da je rešil smrti sovražnike Izraela, s tem pa je seveda posredno preprečil osvoboditev svojega ljudstva. Hitler pa je Žide fizično iztrebljal. Še en primer stopnjevanja

⁷ Denis Poniž, Pitanja povodom nove proze, *Izraz* 22 (1978), št 3, str. 330.

⁸ Tomo Rebolj, Branko Gradišnik, *Čas*, 20003, (1978), št. 10, str. 111.

⁹ Metka Kordigel, *Recepcija slovenske znanstvenofantastične literature*, Doktorska disertacija (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana, 1991), str. 177.

¹⁰ Svetopisemski vodnik, str. 395.

RAZPRAVE IN ČLANKI

je občutje Jona in Hitlerja po storjenih dejanjih. Jona sije želel smrti in je prosil Boga zanjo (ta mu seveda ni ugodil), Hitler pa se je ubil sam.

Morda bi našli še kakšen primer, a je to kar dovolj za sklep, da se v svetu Gradišnikove novele zgodovina ponavlja, vendar na vse hujši način. Ta ugotovitev je pomembna za razmišljanje o vlogi znanstvenofantastičnih prvin v besedilu.

Z upoštevanjem tega sklepa postane razumljivo, zakaj je v noveli vojna po vsem osončju. Vojna zvezd je splošno znan kliše znanstvene fantastike. Z njim se je Gradišnik izognil opisovanju prihodnosti. Ni se mu bilo treba izmišljevati novih situacij, samo omenil je vojno v osončju in v zavesti bralca se je že izoblikovala podoba. To je pomembno predvsem zaradi prvega, površinskega načina branja novele. Pri takem branju bi bil vsak konkretniji položaj moteč. Kot smo videli, bi že skope opombe o Jonovem življenju, ki so v noveli, lahko manjkale. Te sicer niso odveč, motilo pa bi, ko bi namesto splošnih opomb novela govorila o propadu Nemčije ali kaj podobnega — to bi bilo pri površinskem branju čisto nerazumljivo. Vojna zvezd je rešitev, ki odlično izpolni oba pogoja, namreč veliko razsežnost pojave, kar se sklada s splošno tendenco stopnjevanja, in splošnost, ki je potrebna zaradi površinskega branja novele.

Ker je Gradišnik v noveli že uporabil znanstvenofantastični motiv vojne zvezd, je naravno, da je uporabil še nekaj drugih motivov tega žanra. Zelo domiselno je cepil časovno potovanje na idejo o reinkarnaciji, vesoljski poleti pa naravno sodijo v to povezavo.

Sklep

Pomemben del novele Jona se dogaja v prihodnosti. Gradišnik je vnesel vanjo nekaj motivov znanstvene fantastike, ker je to edina zvrst književnosti, ki govori izrecno o prihodnosti. Bralcem so motivi znanstvene fantastike znani iz literature ali pa iz filmov. Poleg tega so zelo specifični, saj jih ni v nobeni drugi zvrsti književnosti, tako da se pri bralcu, ko v besedilu odkrije tako prvine, ustvari celotna podoba sveta, kot je običaj pri tej zvrsti.

To se zgodi, ko bralec novele Jona naleti na informacijo o vesoljskih poletih. Takoj ve, da gre za prihodnost, in ve, da je človeštvo v tej prihodnosti že toliko napredovalo, da poleti v vesolje niso niti prenevarni niti predragi — novela jih ima za povsem običajno stvar. Potovanje v čas ima podobno vlogo. Poglejmo si še motiv vojne v osončju. Ko se bralec sreča s tem motivom, se takoj spomni na vesoljske vojne, na čudežna orožja, tirane, ki obvladujejo cele svetove in podobno. S tem motivom je Gradišnik na najkrajši način bralcu naslikal prihodnost, ta pa si na podlagi nekaj informacij s stereotipi dopolni, kar manjka. Kratka predstavitev prihodnosti je pomembna predvsem zaradi površinskega načina branja, ki je pri večini bralcev najverjetnejši.

Marjeta Lubej-Longyka

UDK 886.3 Gradišnik B. 7 Jona .06

SUMMARY

ELEMENTS OF SCIENCE-FICTION IN THE NOVELETTE *JONA* BY BRANKO GRADIŠNIK

Branko Gradišnik writes artistic literature and introduces in it the elements of trivial genres. The article answers the question in what way he incorporated the elements

of science fiction into the novelette/ona and what effects he achieved by them.